

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 347.1

*К. Р. Добкіна**кандидат юридичних наук, доцент,
декан юридичного факультету**Державного університету інфраструктури та технологій*СТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО УЧАСТЬ ПРОКУРОРА У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ
(ДРУГА ПОЛОВИНА XVII – XIX СТОЛІТТЯ)

Постановка проблеми. Дослідження історико-правових аспектів функціонування будь-якого органу державної влади в контексті участі у цивільному судочинстві дозволяє визначити його призначення, місце серед інших суб'єктів, які прямо чи опосередковано брали участь у вирішенні цивільних спорів. Окрім того, дозволяє визначити заходи організаційно-розпорядчого характеру направлені на підвищення його ролі у питаннях здійснення правосуддя. Дискусійним у юридичній науці є визначення історичних рамок створення та функціонування органів прокуратури не лише як органу державної влади, але як учасника цивільного судочинства.

Стан дослідження. Органи прокуратури як учасники цивільного судочинства в тій чи іншій мірі були предметом дослідження в роботах різних вчених таких як М. І. Бородін, В. Й. Сапунков, Г. П. Тимченко, О. О. Ференс-Сороцький, І. А. Ходаковський, Л. К. Радзієвська, В. Й. Сапунков, Г. П. Тимченко та ін.

Водночас, дослідження особливостей становлення законодавства про участь органів прокуратури у цивільному судочинстві у другій половині XVII – XIX століття вченими не здійснювалось.

Внаслідок чого, метою даної статі є дослідження особливостей становлення законодавства про участь органів прокуратури у цивільному судочинстві у другій половині XVII – XIX століття.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, історія становлення органів прокуратури пройшла в своєму розвитку три основних етапи, яким відповідають її якісно-різні типи функціонування: дореформена прокуратура (1722–1864 р. р.), пореформена прокуратура (1864–1917 р. р.), радянська прокуратура (із 1922 року до періоду розпаду СРСР). Після розпаду СРСР прокуратура вступила в четвертий період розвитку, початок якого відзначено дискусією про її місце у системі державних органів.

Пошук механізмів, покликаних контролювати виконання державних інтересів не припинявся

ніколи, на думку багатьох вчених, саме в цьому головна заслуга правління Петра I, який вперше створив органи, спеціально призначені для контролю і нагляду за дотриманням законів – інститут фіскалів, згодом реорганізованого в прокуратуру.

Власне, термін «фіскал» відомий ще із часів існування Стародавнього Риму, яким називали осіб, що виконували обов'язки юрисконсультів чи повірених скарбниці і за дорученням прокураторів вступали у суперечки в інтересах збереження майна імператора. Згодом, інститут фіскалів знаходить своє поширення у різних країнах Європи: Німеччині, Італії, Іспанії в період із XVIII по XIX століття, при чому, в Іспанії й сьогодні прокуратура іменується «фіскалатом». В Європі фіскали найчастіше виступали в якості адвокатів у цивільних і кримінальних справах як захисники, як обвинувачі; в деяких випадках вони отримували право здійснювати нагляд шляхом опротестування судових рішень. Цікаво, що термін «фіскал» був запозичений із Пруссії, а система функціонування даного державного органу була започаткована за прикладом Німеччини [1, с. 25].

Заснована Петром I прокуратура була покликана здійснювати нагляд за законністю дій і розпоряджень органів державної влади шляхом проведення таємних оперативних заходів. Фіскали функціонували майже у всіх центральних і місцевих установах: колегіях, канцеляріях, судах.

Фіскали були майже у всіх центральних і місцевих установах: колегіях, канцеляріях, судах і т. д. В сферу їх обов'язків входило виявлення будь-яких порушень закону, зловживань чи інших діянь, які можуть завдати шкоди державним інтересам, при чому, особлива увага приділялась до судів і скарбниць.

Не дивлячись на досить детальну законодавчу регламентацію діяльності фіскалів, їх становлення так і не завершилося, що було пов'язано із бюрократизацією їх роботи, недовіри із боку суспільства та зумовило необхідність подальшого пошуку оптимального органу державної влади.

Петро I вивчаючи моделі функціонування прокуратури Швеції, Франції, розглядав пропозиції про створення подібного державного органу, в результаті чого у 1722 році було засновано прокуратуру. На думку, М. В. Муравйова, особливий вплив на Петра I при розробці моделі прокурорського нагляду послужило те, що він побачив у паризькому парламенті – розгляд цивільної справи, яка проходила за його присутності [2, с. 270].

Подальший розвиток контрольно-наглядового органу здійснювався шляхом пристосування закордонного досвіду до власних державницьких потреб. Внаслідок чого, прокурора було наділено значними повноваженнями, зокрема й у цивільному судочинстві. Законодавець чітко визначив, якими правомочностями володіє прокурор при нагляді за діяльністю судових установ, якими процесуальними права та обов'язками користується. Прокурори функціонували та знаходились при судових установах та їх діяльність зводилась до нагляду за процедурою розгляду цивільних спорів та її відповідність принципу законності. Водночас, прокурор не мав права порушувати провадження з власної ініціативи, пред'являти позовну позовну заяву в інтересах іншої особи чи самостійно здійснювати ведення цивільної справи. У загальних рисах, прокурорський нагляд здійснювався з метою виконання вказівок та розпоряджень вищестоящих органів на всіх рівнях. Але, в аспекті здійснення нагляду у цивільному процесі, така діяльність обмежувалась наявністю у цивільній справі – матеріального інтересу держави. З даного положення випливає, що за прокурором закріплювалася функція нагляду за всіма справами, що зачіпають майнові інтереси держави, внаслідок чого прокурору відводилася роль державного представника для захисту майнових інтересів держави.

За свідченням Н. Б. Мернікова, колегіальність Петро I вводив в управлінні, а єдиноначальність – в нагляді, адже ні фіскалі, ні прокурори, які одноосібно здійснювали нагляд, не приймали рішень по суті питань, вони могли тільки представляти матеріали для розгляду їх колегіальним органам. Таким чином, функціональне розходження визначило і організаційну структуру органів держави [3, с. 108].

А. Д. Градовський вбачав появу прокуратури саме як один із проявів боротьби цих двох граней у державному будівництві Петра I [4, с. 147]. З чим навряд чи можна погодитись, оскільки однією із причин створення прокуратури стала незадовільна діяльність фіскалів та не виконання покладених на них завдань.

Одним з прихильників такої позиції є М. В. Муравйов, який зазначав, що недостатність, а одночасно і непопулярність фіскального нагляду, природно, призводили до думки про інший,

інакше організований за формою орган, який би міг виконувати дані функції [2, с. 272].

Аналіз юридичних наукових праць свідчить про наявність великої кількості науково-обґрунтованих позицій про те, що ефективність діяльності прокуратури створеної Петром I була мінімальною, так як розвиток прокуратури не став прогресивним розвитком інституту фіскалів. Але, вважаємо, що створення якісно-нового державного органу – прокуратури – це рішучий крок з метою налагодження системи функціонування органів державної влади, контролю за діяльністю судових органів в контексті здійснення правосуддя по цивільним спорам.

До судової реформи 1864 року діяльність прокуратури у цивільному процесі можна було розглядати з точки зору двох граней: з однієї сторони прокурор виступав як орган державної влади, який здійснював нагляд за законністю, а з іншої як повірений по державним справам і справах окремих категорій приватних осіб. З позицій першого підходу, слід зазначити, що прокурори здійснювали нагляд за судовими установами, їх діяльністю на предмет відповідності законності у державі. Усі цивільні справи, які так чи інакше стосувалися державних інтересів ставали об'єктом нагляду з метою точного і неухильного надходження коштів до державної скарбниці (за накладенням штрафних санкцій, за справляння зборів тощо). Окрім того, прокурор мав право пред'явити цивільний позов до суду у справах щодо захисту прав та законних інтересів скарбниці, церков, монастирів, деяких інших юридичних чи фізичних осіб (душевнохворих, недієздатних тощо) [5, с. 18].

Як відомо перша половина XIX століття – це так званий період «застою» в історії становлення і розвитку прокуратури, адже не дивлячись на те, що час від часу приймалися різні нормативно-правові акти у сфері прокурорської діяльності, істотного впливу на сутність прокурорського нагляду вони не мали. Кардинально ситуація не змінилась і з впровадженням судової реформи у 1864 році, яка містила численну кількість нормативних актів присвячених прокурорській діяльності, але, все ж таки, принципових змін не відбулось.

Як правильно зазначав, М. В. Муравйов під дією реформи не було досить ясного та законного типу прокуратури як урядового органу у суспільній сфері, а термін «прокурорський нагляд» майже не згадувався [2, с. 274].

Початок XIX століття характеризується обмеженням завдань і функцій прокурорської влади, оскільки частина їх повноважень була передана Сенату, який, фактично, реформувався у судовий орган, а за прокурорами залишались наглядові функції щодо місцевої влади та суддівського апарату на місцях. Як, зауважував А. Ф. Коні, історія Міністерства юстиції із тридцятих до шістдесятих

років представляла чимало прикладів яскравої боротьби прокурорів із місцевими зловживанням, не дивлячись на те, що особливих успіхів вона не мала, сама факт існування боротьби свідчив про величезний суспільно-державницьких прогрес [6, с. 8].

Зведення законів 1857 року передбачало три напрямки по здійсненню прокурорського нагляду: охорона загального порядку, казенні справи, суди.

В обов'язки представників прокуратури входило здійснення перегляду журналів всіх губернських органів, що повинно було здійснювати за особистої участі прокурора шляхом проведення перевірок. Окрім того, прокурор був зобов'язаний брати участь у всіх зборах, торгах, комітетах з метою перевірки їх діяльності на предмет відповідності законності.

Задля виконання даних обов'язків прокурори мали право: особисто бути присутніми у всіх губернських і повітових судових і адміністративних органах, брати участь у виступах та заявляти клопотання, надавати пояснення і робити посадовим чи службовим особам зауваження; знайомитися з будь-якими справами і вимагати надання будь-якої інформації чи документів; вносити до установ письмові протести за фактами порушення закону; надавати роз'яснення із юридичних питань; повідомляти вищестоящі органи про виявленні зловживання і порушення [7, с. 5].

В середині XIX століття починається посилення розробка цивільно-процесуального законодавства. З цього часу почалася найбільш інтенсивна підготовка судових статутів, які включали чотири основних закони та охарактеризували створення інститутів прокуратури при судових палатах і окружних судах. Статут цивільного судочинства 1857 року став першим законопроектом, який передбачав істотні зміни у здійсненні прокурорського нагляду у цивільному судочинстві. В ньому передбачалося відділення судової влади від адміністративної, скасування канцелярської таємниці та обов'язковість гласного і відкритого розгляду судових справ на засадах рівності учасників. Нові принципи судочинства стали наслідком й видозмінення функцій прокуратури.

Статут цивільного судочинства встановлював, що прокурор зобов'язаний надавати висновки: у справах казенного управління, земських установ, міських і сільських громад; у справах щодо осіб, які не досягли повноліття, безвісно відсутніх, глухонімих; у справах щодо підробки документів; у справах про видачу довідок права на бідність; у шлюбно-сімейних спорах та у спорах пов'язаних із відшкодуванням шкоди, заподіяної діями чи бездіяльністю адміністративних органів [8, с. 143-144].

Розвиток системи прокурорського нагляду у другій половині XIX – початку XX століття, в аспекті участі у цивільному судочинстві, проходив у

двох основних напрямках: поступове витіснення губернської прокуратури в рамках проведення судової реформи та посилення нагляду за судовими органами та адвокатурою. Не можна не відзначити, що вже в цей період висувалися пропозиції про створення окремої системи прокурорського нагляду за адміністративними органами, а також про розширення прав судової прокуратури у сфері здійснення загального нагляду, тобто наголошувалося на необхідності загального нагляду прокуратури за адміністративними органами.

Що стосується безпосередньої ролі прокурора у цивільному процесі, то до судової реформи 1864 року, цивільно-процесуальне законодавство наділяло прокурора функцією нагляду за розглядом цивільних справ, який складався в основному з перегляду журналів судових засідань. У разі будь-яких порушень, помічених прокурором у журналі, він мав невідкладно повідомити губернське керівництво і Міністерство юстиції, тобто самостійно прокурор не мав можливості припинити порушення [9, с. 442].

Безумовно, така форма нагляду прокурора шляхом перегляду журналів судових органів виявилася малоефективною, оскільки висновок, складений без особистої його участі в судовому засіданні, відображали лише матеріали справи, які збиралися в ході підготовки до судового розгляду. Між тим, в ході безпосередньої участі прокурора у розгляді спору могли спливати нові обставини чи докази, під впливом яких думка прокурора по конкретній цивільній справі і відповідно його правовий висновок докорінно змінювались.

Особлива увага прокурора приділялась казенним справам, крім того, участь прокурора була необхідною у справах зі спорами стосовно малолітніх, «безнадійних» та інших справ. Майже вся діяльність прокуратури в аспекті участі у цивільному судочинстві обмежувалась до можливості перегляду судових рішень на предмет законності. Реформи 1862 року проводились шляхом обмеження кола цивільних справ, в яких прокурор був зобов'язаний брати участь, водночас саме завдяки даним реформам прокурора було прирівняно до учасників цивільного процесу.

Прокурор як захисник законності повинен був допомагати суду залишатися неупередженим у тих справах, де є відсутньою одна із сторін, або сторона за станом здоров'я чи іншою ознакою не може належним чином захищати свої права та інтереси. При чому, на відміну від адвоката, прокурор повинен був захищати не права та інтереси окремої сторони, а «букву закону» [10, с. 176].

Статут цивільного судочинства передбачав обов'язковість подання висновку прокурора у таких справах як: спори із казенними управліннями, земськими установами, міськими і сільськими товариствами тощо. Прокурорський висновок

обов'язково мав бути відображений у протоколі судового засідання та представлявся у залі судового засідання після судових дебатів. У шлюбно-сімейних спорах де був відсутнім відповідач, прокурор брав участь на рівні із іншими сторонами, тобто не лише подавав висновок, але й міг, особисто, пред'явити позов до суду.

Не дивлячись на те, що Статути 1864 року обмежували сферу прокурорського нагляду у цивільному судочинстві, а також видозмінили методи його здійснення, головним результатом є те, що по чітко визначеним категоріям справ подання висновку прокурором була обов'язковою. Але, судова практика досліджуваного періоду свідчить, що роль прокурора у цивільному судочинстві обмежилась направленням висновку. Це було пов'язано тим, що прокурор ставився до своїх обов'язків, зазвичай, формально, так само це сприймали й суд та інші учасники процесу. Але, й таку, досить мінімальну участь, прокурори здійснювали досить посередньо, внаслідок чого, більшість ініціювали за скасування як прокурорських висновків по цивільним спорам, так і його участь, як таку [10, с. 177].

Так, С. В. Васьковський зазначав, що висновок прокурора перетворився на звичайну формальність, обтяжливу для прокурорів, непотрібну для суду і смішну в очах публіки. На глибоке переконання науковця, доцільно було б надати прокурору право виносити протести лише на деякі судові рішення, а також значно скоротити кількість справ направлення висновку за якими було б обов'язковим [11, с. 29].

З метою розгляду ролі і функцій прокурора у цивільному судочинстві було створено спеціальну комісію із метою перегляду діючих законодавчих положень. Наприклад, О. А. Компанієць зазначав, що творці німецького процесуального кодексу не пішли за прикладом французів і обмежили участь прокурора в цивільних справах лише двома категоріями справ, а австрійський кодекс зовсім усунув прокурора з цивільного процесу [12, с. 106]. Більшість же пропозицій щодо реформування інституту участі прокурора в цивільному процесі того часу зводилося до скасування або доведення до мінімуму кола справ, за якими прокурор повинен був надавати висновок.

На думку С. М. Казанцева, на практиці було два можливих шляхи вирішення проблеми: перший – французький шлях, тобто наділення прокурора всіма правами учасника процесу, дозволити вступати в будь-яку справу на будь-якій її стадії, якщо цього вимагає охорона державних або громадських інтересів чи прав та охоронюваних законом інтересів громадян; другий – німецький шлях, тобто ліквідація прокурорського нагляду у цивільному судочинстві та перетворення прокуратури виключно у державне обвинувачення [5, с. 22].

За результатами законотворчої діяльності у 1911 році було прийнято Закон «Про звільнення чинів прокурорського нагляду від дачі висновків по цивільним справам», який передбачав обов'язковість подання висновку прокурора лише у чотирьох випадках:

1) у спорах між судовими та урядовими установами;

2) у спорах щодо підроблення документів та інших цивільних справах під час розгляду яких виявляються обставини, що підлягають розгляду в порядку кримінального провадження;

3) у шлюбно-сімейних спорах (за відсутності відповідача);

4) у спорах про стягнення грошових коштів за збитки заподіяні посадовими особами адміністративних відомств тощо.

Реформи щодо участі прокурора у цивільному судочинстві були суперечливі, з одного боку, скасовувалися висновки прокурорів по ряду цивільних справ, а, з іншого, – практично відразу були запроваджені по інших цивільних справах. Наприклад, 16 червня 1913 року було прийнятий закон «Про узаконення шлюбів старообрядців і сектантів», за яким прокурор виступав не тільки із висновком у цивільній справі, але й сам, особисто міг пред'являти позов із метою порушення провадження по справі.

Висновки. Аналіз стану прокурорського нагляду у цивільних справах дозволяє зробити висновок, що прокурор у період від реформ 1864 року і до Жовтневого перевороту 1917 року перетворився у консультанта суду із юридичних питань, при чому, його позиція не мала істотного значення в процесі розгляду цивільного спору. Поява прокуратури у 1722 році була обумовлена необхідністю боротьби із посадовими злочинцями і проступками, а також здійсненням нагляду за дотриманням законності всіма державними органами, в тому числі судовими при розгляді різних категорій справ.

Хоча створення прокуратури Петром I було здійснено за зразком країн Європи, вона суттєво відрізнялась своїми цілями й завданнями, методами та формами діяльності. Але, на жаль, благородні цілі переслідуванні імператором виявились недосяжними, адже покінчити із свавіллям і зловживаннями владою на практиці не вдалося.

Прокурорський нагляд з перших днів свого існування зрощувався з місцевою адміністрацією. Прокурори у своїй діяльності орієнтувалися на місцевих начальників, які надавали неформальні вказівки й по розгляді цивільних спорів. На наш погляд, неефективність діяльності прокуратури була обумовлена, в першу чергу, недоліками самого інституту: його підпорядкованістю виконавчій владі, неосаяжністю сфери нагляду та невизначеністю його завдань і функцій, а також існування

кріпосницького самодержавства в цілому. Подолати дану негативну тенденцію прокуратурі вдалося тільки завдяки реформам 1864 року, які стали наслідком створення якісно-нової прокуратури як за своєю структурою, так і функціональними обов'язками.

Досвід функціонування прокуратури у другій половині XVII – XIX століття свідчить про необхідність, навіть в умовах обмеженої участі у цивільних справах, мати фахівців в сфері цивілістики, щоб не звести роль прокурора до профанації захисту законності.

Література

1. Веретенников В. И Очерки истории генерал-прокуратуры в России до Екатерининского времени. Харьков: Тип. фирмы «Адольф Дарре», 1915. 405 с.
2. Муравьев Н. В. Прокурорский надзор в его устройстве и деятельности. Пособие для прокурорской службы. Москва: Госюриздат, 1889. 552 с.
3. Мерников Н. Б. П. И. Ягужинский – первый российский генерал-прокурор. *Юридический бюллетень предпринимателя*. Москва. 1988. № 4. С. 108–112.
4. Градовский А. Д. Высшая администрация России XVIII столетия и генерал-прокуроры. Санкт-Петербург: Тип. И. Бочкарева, 1866. 284 с.
5. Казанцев С. М. История царской прокуратуры. Санкт-Петербург: Издательство С.-Петербургского университета, 1993. 216 с.
6. Кони А. Ф. Дмитрий Александрович Ровинский. Москва: Юридическая литература. Т. 5. 1968. 535 с.
7. Звягинцев А. Г., Орлов Ю. Г. Око государево. Российские прокуроры. XVIII век. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 1994. 311 с.
8. Ефремова Н. Н. Судостроительство России в XVIII – первой половине XIX века. Москва: Наука, 1993. 190 с.
9. Шакарян М. С. Субъекты советского гражданского процессуального правоотношения : дисс. ... доктора. юрид. наук. Москва: МГУ им. М. В. Ломоносова, 1972. 482 с.
10. Судебные уставы 20 ноября 1864 года с изложением рассуждений, на коих они основаны. URL: <http://civil.consultant.ru/reprint/books/115/2.html>
11. Васильковский Е. В. Недостатки Устава гражданского судопроизводства. *Журнал юридического общества*. Санкт-Петербург: Тип. Правительствующего Сената, 1895. С. 29–36.
12. Компаниец С. А. Участие прокурора в гражданском процессе. *Журнал министерства юстиции*. 1908. № 10. С. 106–113.

Анотація

Добкіна К. Р. Становлення законодавства про участь прокурора у цивільному судочинстві (друга половина XVII – XIX століття). – Стаття.

Наукова стаття присвячена дослідженню проблематики становлення законодавства про участь прокурора у цивільному судочинстві у другій половині XVII – XIX століття.

Авторкою встановлено, що заснована Петром I прокуратура була покликана здійснювати нагляд за законністю дій і розпоряджень органів державної влади, в тому числі, судових органів при розгляді цивільних справ. У загальних рисах, прокурорський нагляд здійснювався з метою виконання вказівок та розпоряджень вищестоящих органів на всіх рівнях.

Але, в аспекті здійснення нагляду у цивільному процесі, така діяльність обмежувалась наявністю у цивільній справі – матеріального інтересу держави. З даного положення випливає, що за прокурором закріплювалася функція нагляду за всіма справами, що зачіпають майнові інтереси держави, внаслідок чого прокурору відводилася роль державного представника для захисту майнових інтересів держави.

Що стосується безпосередньої ролі прокурора у цивільному процесі, то до судової реформи 1864 року, цивільно-процесуальне законодавство наділяло прокурора функцією нагляду за розглядом цивільних справ, який, на практиці, здійснювався шляхом перегляду журналів судових засідань. У разі будь-яких порушень, помічених прокурором у журналі, він мав невідкладно повідомити губернське керівництво і Міністерство юстиції, тобто самостійно прокурор не мав можливості припинити порушення.

Аналіз стану прокурорського нагляду у цивільних справах дозволяє зробити висновок, що прокурор у період від реформ 1864 року і до Жовтневого перевороту 1917 року перетворився у консультанта суду із юридичних питань, при чому, його позиція не мала істотного значення в процесі розгляду цивільної справи. Поява прокуратури у 1722 році була обумовлена необхідністю боротьби із посадовими злочинами і проступками, а також здійсненням нагляду за дотриманням законності всіма державними органами, в тому числі судовими при розгляді різних категорій справ.

Прокурорський нагляд з перших днів свого існування зрощувався з місцевою адміністрацією. Прокурори у своїй діяльності орієнтувалися на місцевих начальників, які надавали неформальні вказівки по розгляді цивільних спорів.

За результатами проведення комплексного дослідження встановлено, що неефективність діяльності прокуратури у цивільному судочинстві була обумовлена, в першу чергу, недоліками самого інституту: його підпорядкованістю виконавчій владі, неосязністю сфери нагляду та невизначеністю його завдань і функцій, а також існування кріпосницького самодержавства в цілому. Подолати дану негативну тенденцію прокуратурі вдалося тільки завдяки реформам 1864 року, які стали наслідком створення якісно-нової прокуратури як за своєю структурою, так і функціональними обов'язками.

Ключові слова: цивільне судочинство, учасники цивільного судочинства, органи державної влади, органи прокуратури, радянське законодавство, наглядове провадження, УРСР.

Аннотация

Добкина К. Р. Становление законодательства об участии прокурора в гражданском судопроизводстве (вторая половина XVII – XIX века). – Статья.

Научная статья посвящена исследованию проблематики становления законодательства об участии прокурора в гражданском судопроизводстве во второй половине XVII – XIX века.

Автором установлено, основанной Петром I прокуратура была призвана осуществлять надзор за законностью действий и распоряжений органов государственной власти, в том числе, судебных органов при рассмотрении гражданских дел. В общих чертах, прокурорский надзор осуществлялся с целью выполнения указаний и распоряжений вышестоящих органов на всех уровнях. Но, в аспекте осуществления надзора в гражданском процессе, такая деятельность ограничивалась наличием по гражданскому делу – материального интереса государства. Из данного положения

следует, что за прокурором закреплялась функция надзора за всеми делами, затрагивающих имущественные интересы государства, в результате чего прокурору отводилась роль государственного представителя для защиты имущественных интересов государства.

Что касается непосредственно роли прокурора в гражданском процессе, то к судебной реформы 1864 года, гражданско-процессуальное законодательство наделяло прокурора функцией надзора за рассмотрением гражданских дел, на практике, осуществлялся путем просмотра журналов судебных заседаний. В случае каких-либо нарушений, замеченных прокурором в журнале, он имел безотлагательно сообщить губернское руководство и Министерство юстиции, то есть самостоятельно прокурор не имел возможности прервать нарушение.

Анализ прокурорского надзора по гражданским делам позволяет сделать вывод, что прокурор в период от реформы 1864 года и до Октябрьского переворота 1917 года превратился в консультанта суда по юридическим вопросам, причем, его позиция не имела существенного значения в процессе рассмотрения гражданского дела. Появление прокуратуры в 1722 году было обусловлено необходимостью борьбы с должностными преступлениями и проступками, а также осуществлением надзора за соблюдением законности всеми государственными органами, в том числе судебными при рассмотрении различных категорий дел.

Прокурорский надзор с первых дней своего существования срачивался с местной администрацией. Прокуроры в своей деятельности ориентировались на местных начальников, которые оказывали неформальные указания по рассмотрению гражданских споров.

По результатам проведения комплексного исследования установлено, что неэффективность деятельности прокуратуры в гражданском судопроизводстве была обусловлена, в первую очередь, недостатками самого института: его подчиненностью исполнительной власти, необъятностью сферы надзора и неопределенностью его задач и функций, а также существование крепостного самодержавия в целом. Преодолеть данную негативную тенденцию прокуратуре удалось только благодаря реформам 1864 года, которые стали следствием создания качественно-новой прокуратуры как по своей структуре, так и функциональными обязанностями.

Ключевые слова: гражданское судопроизводство, участники гражданского судопроизводства, органы государственной власти, органы прокуратуры, советское законодательство, надзорное производство, СССР.

Summary

Dobkina K. R. The formation of legislation on participation prosecutor in civil procedure (second half of the XVII – XIX century). – Article.

The scientific article is devoted to a research of a perspective of formation of the legislation on participation of

the prosecutor in civil procedure in the second half of the XVII – XIX century.

By the author it is established that it is based by Pyotr I and the prosecutor's office was urged to exercise supervision of legality of actions and orders of public authorities, including, judicial authorities by consideration of civil cases. In general, public prosecutor's supervision exercised for the purpose of implementation of instructions and orders of higher bodies at all levels. However, in aspect of implementation of supervision in civil process, such activity was limited to existence on a civil case – the material interest of the state. From this situation follows that function to supervision of all affairs assigned to the prosecutor that infringe on the property interests of the state therefore the part of the state representative for protection of property interests of the state was assigned to the prosecutor.

As for a direct role of the prosecutor in civil process, to judicial reform of 1864, the civil and procedural legislation gave the prosecutor with function of supervision of consideration of civil cases, in practice, exercised by revision of magazines of court sessions. In case of any violations noticed by the prosecutor in the magazine, it had urgently to report the provincial management and the Ministry of Justice, which is independently the prosecutor, had no opportunity to stop violations.

The analysis of a condition of public prosecutor's supervision on civil cases allows drawing a conclusion that the prosecutor during the period from reforms of 1864 and prior to an October revolution of 1917 turned into the consultant court with legal issues at what, its position had no essential value in the course of consideration of a civil case. Emergence of prosecutor's office in 1722 it caused by need of fight against malfeasances and offenses and implementation of supervision of respecting the rule of law by all public authorities, including judicial by consideration of various categories of affairs.

Public prosecutor's supervision from the first days of the existence zroschchuvavsya with local administration. Local chiefs who provided informal instructions on consideration of civil disputes guided prosecutors in the activity.

By results of carrying out a complex research, established that the inefficiency of activity of prosecutor's office in civil legal proceedings caused, first, by shortcomings of the institute: Its subordination of executive power, immensity of the sphere of supervision and uncertainty of its tasks and functions and existence of serf autocracy in general. The prosecutor's office managed to overcome this negative trend only thanks to reforms of 1864, which turned out to be consequence of creation of qualitatively new prosecutor's office as on the structure, and functional duties.

Key words: civil judiciary, participants in civil proceedings, public authorities, prosecutors, soviet legislation, supervising production, URSR.